

Փորձութիւնք ևս, նորա հետեւանքը (1) :

Ըմեն օր Տէրունական աղօթքի մէջ
ասում ենք. « Եւ մի տանիր զմեզ ի
փորձութիւնդ. թէ և Կոտուած մեզ
ամենայն օր ամենայն փորձանքներից
պահպանում է, բայց երբ որ մենք
խնդրեալ գիմում ենք դէպ ի նորա, այն
ժամանակ Կոտուած անդարտ է, իսկ
մենք ստոծառ ենք դառնում մեր
թշուառութեան. ինչպիսի որ մարտ
ածոյ 11ին պատահեցաւ Վրաստանի
Տփլիս քաղաքում որ ի Ռուսաստան՝
այս հետեւեալ անցքը :

Այն հանգուցիալ հայագգւոյ (որ է
Յովհաննէս Աղաբեկեան,) որդին
Ղըքսանդր անունով, անդրանիկ և
ծնողի շատ սիրելին, մանկութիւնից
սիրում էր ձի հեծնել և ժամանակ
առ ժամանակ հեծնում էր մի սովոր
և բնութիւն ձիու վերայ. բայց այս օր
բաժնի մին այն հետեւանքն ունեցաւ
նորա կեանքի վերայ, որ կարճ ժա-
մանակում մի անակնկալ հիւանդու-
թիւն եկաւ նորա վերայ և յետոյ մահ-
Փետրվար ամսին Վասիլ քաղաք կոչուած
գիւղից եկաւ առեւտրական գործի
մասին Աղաբեկեանի հին ծառայող-
ներէից մինը և իջեւանեց նոցա տանը :
Այն ամիսը ամիս այն ծառայի ձին կա-
պած էր Աղաբեկեանի տան սրա-
հումը (ախոք) և Ղըքսանդրը ամե-
նեւին մտքում չէր անցկոյցրել նորա
վերայ հեծնել, բայց կարծեալ թէ մի

նախագրուել թիւն էր արած նորա
համար, և մարտի 11ին կամեցաւ ան-
ստոծառ ձի հեծնել երեկոյեան 8
ժամին և չըջել : Չնայելով մօր ար-
գելքին և ձիու ընդ գիմութեանը՝ որ
չէր կամենում գնալ, 5 րոպէ ժամա-
նակ խնդրելով մօրից՝ ճանապարհ ըն-
կաւ դէպ ի հրապարակ, բայց 5 րոպէ
չանցած՝ և ահա ողորմելի Ղըքսանդ-
րին բերին սուսն ձախու ոտքը կտոր
կտոր եղած :

Երեւանսկի հրապարակում ձին
վայր ընկնելով նոտողի վերայ՝ փախաւ
շուտով. բայց մեր հեծելաղօրը ոտքը
կորցրեց : Այլ զորմանալի է նորա այս
ցաւին համբերութիւն. անկողնի մէջ
միայն այնով միտթարում էր տառա-
պեալ մօրը թէ՝ « անցեալը անդառնա-
լի է ու Վին երեկոյեան և եթ ամե-
նայն հետքը գործ դրուեցաւ մի ճար-
տար վերաբայի օգնութեամբ և 7 օր
առողջ էր, խօսում էր և սլնէլ հա-
մարեալ էր դպում, բայց ու թերորդ-
օրը ճիւղներէի մէջ երեւցաւ մի ցաւ-
երակներէ կրճատուելուց և ողորմելի
Ղըքսանդրը դժուարութեամբ էր
բերանը բաց անում : Շուտով հրա-
ւիրեցին քաղաքի բնակիչ բժիշկներ և
կաղմուեցաւ խորհուրդ. նորա ցաւը
քննելու, և խորհուրդը որոշեց ցաւը
այն է երակներէ կրճատումն որ ոտքի
երակներէից առաջացան, և վճռեցին
որ սա հաղաւաղիւտ եւ անբժշկելի
ցաւ էր՝ որ հինգ հարիւր հիւանդից
հաղիւ առողջանում է մինը :

Թող պատկերացնենք ոյժմ Ղըք-
սանդրի մօր դժբախտ դուռ թիւնը,
երբ որ խնցաւ խորհուրդի վճիռը
և իւր սիրելի սրգուց կեանքից բա-
ժանման կորճ միջոցը. իսկ Ղըքսան-
դրը միտթարում էր անկողնից մօրը
թէ՝ նա չուտ առողջանալու է :

Խորհուրդի մտղարեութիւնը կա-

(1) Այն ցաւալի դէպքին պատմութիւնը հան-
դերձ դամբանական ճառիւ Տփլիսէն յաղարկած
էին մեզ Սիմէն մէջ հրատարակելու համար, զոր
բոս խնդրոյ մեր թղթագիրն փախաւ նոցա տան
գամ առանց ըզուրն ձեւը փոխելու իրոյս ընծայ-
ել և առաւել առ ի փորձական իրատ և ի գգուշու-
թիւն աղայոց և երկատարողաց, որոնք դժուարա-
նան զսլնել իրենց չափաբանք միտումը որ և է հեշ-
տութեան և կրկն մէջ, անստատելով ճնողաց, դառ-
ափառակոց և բարեկամաց կենսական իրաւանքն և
սրտաւերջնալը :

տարուեցաւ . և մարտի 27^{ին} գիշեր-
ւան 2 ժամին Մղեքտանդը փոխեցաւ
ի Տէր անտանելի չարչարելուց յետոյ,
որ չլըծֆօրճ անուշտով դեղը թթին մօ-
տեցնելով ննջեց և հոգին աւանդեց :

Թաղման հանդէսը կատարուեցաւ
մարտի 29^{ին} մեծի պահոց վեցերորդ
շաբաթի Վալտեան կիւրակէ օրը .
նորա դադարը չըջապատել էին իրան
հետ մի դատաւան մէջ ուսանող ըն-
կերները, ու դարկաւորելով դէպի Սոզ-
նոյ սուրբ Վէորդ եկեղեցին : Սուրբ
պատարագից յետոյ իրան ընկերները
չորս դամբանական ճառ կարդացին
իրանց սէրը և համակցութիւնը ցոյց
տալու համար . բայց հանգուցեալը
երկար ժամանակ սովորելով ինձ մօտ,
պարտ համարեցի նորա գերեզմանի
վերայ ես ևս կարգաւ հետագայ դամ-
բանական ճառը :

Սիրելի՛ համագրիներ :

Յաւ է ինձ այս հանգուցեալ
պատանեակի վերայ խօսել . բայց կա-
մենում եմ յիշել սորա մանկական օ-
րերը և այս վերջին կեանքի պսակը :

« Երբեք մուտ ամենեցուն յաշխար-
հըս , և մի եւ հառարակացոյ . ասում է
Սողոմոն , որ շատ ճշմարիտ է և մենք
այս ճանապարհի վերայ նայն այս վեր-
ջին կենաց կեքելուն ստատում ենք .
բայց այս հատակիս մէջ կնքել իւր
կեանքը՝ թէ ի՞նչ քան օրոտմութիւն
պէտք է պատճառէր իւր ծնողին և
սիրելիներին , ամենքիդ յայտնի է և
ես չեմ կարող մի առ մի նկարագրել :

« Եւ , մանուկներ , մանուկներ ,
ի՞նչ քան վտանգաւոր են ձեր տարի-
ները » , ասում է մի բանաստեղծ ,
ի՞նչ քան տարաբաղդ էք ձեր կեանքի
ընթացքի մէջ , որ չէք կարողանում
հեռատես լինել ձեր ասագային :

Եւս հանգուցեալը անցեալ տա-
րի 16^{ին} ապրիլի , կորցրեց մի պատուա-
կան հայր , որ ամենայն հնարք դործ
էր ամուսնորդուող մտաւոր զարգաց-
ման համար , բայց նորա պատճառած
կսկիծը արդէն փոքր առ փոքր անհե-
տանում էին՝ թաղնելով իրան փոխա-
րէնը այս հանգուցելուն անձը . բայց
ես այժմ իրան մօր և բարեկամաց
օրոտմութեան պատճառ դարձաւ վե-
րանորոգելով և անցեալը :

Սա որոշուեցաւ իւր ընկերներից ,
ծնողից և աղգականներից , այս վըշ-
տալի և անցաւոր աշխարհից դէպի
յաւիտենականութիւն դարձրեց իւր
երեսը , անտանելի կսկիծ եւ ցաւ
պատճառելով իւրեաններին . մի թէ
հասակը կամ ծերութիւնը էր դատ-
ճառը . մի թէ ցաւը երկար ժամանակ
հալեց և մաշեց սորան , մի թէ երկար
հիւանդութիւնը ծանրաբեռնեց սորա
վերայ այս լուծը . ո՛չ , քաւ լիցի , ոչինչ
պատճառ չկար սորա այս դրութեք ,
բայց ի սորա երեսայական անփորձ
տարիքը , երեւակայութիւնը և դե-
ռավթիթ հասակը :

Վանկութեան օրից ուսման ճա-
նապարհին դիմեց այն յոյսով որ ժա-
մանակով իրան մտաւոր լուսաւորու-
թեամբ լոյս տայ իրան և իւր ծնողին .
բայց աւանդ , 17^{ին} տարեկան հասակում
կնքեց իւր կեանքը անմեղութե՛ մէջ ,
երբ որ մէկ տարուց յետոյ արդէն
աւարտելու էր իւր ուսումը և աղգի
մէջ մի անգամ դառնալու , բայց ա-
հա մի միայն տրամութիւնը և ցաւը
եղան սորա վատասկները , որ թողեց
իւր ծնողը համար :

Եւ , ճակատագիր , ճակատագիր ,
ի՞նչ խորհրդաւոր դադունք ունիս մի
քօղի տակ ծածկուած , որին մարդ-
կային տկար բնութիւնը չէ կարողա-
նում հասկանալ , ահա այսպիսի ծա-

դիկ հասակներ ես կուլ ձգում դժընդակ մահուան բերանը :

Մհ, մահ, ինչպէս դառն է քո արմատը , որ չինայեցիր այս տեսակ նորատունիկ ծաղիկ հասակը , ինչու ուրեմն հալեց ու մաշեց սա իւր կեանքը ուսման մէջ , երբոր այսպիսի կարճ ժամանակում խելիւ էիր սուրանից բնութեան և աշխատանքի պարգեւները :

Դուք , իմ սիրելի հայեր , որդւոյ տէրէք մտածեցէք այս տարաբախտութեան հետեւանքի վերայ , ինչ մարդ , ինչ ծնողական սիրտ կը լինի , որ այս տխուր հանդիսի վերայ արտասուք չթափէ . միթէ փոքր կոկիծ է այժմ սորա ծնողի սրտի համար՝ տեսնելով իւր որդին առաջը տարածուած անշունչ , աչքերը փակուած , լեզուն պապանձած , շրթունքները անշարժ , կերպարանքը դունաթափ , էլ չէ խօսում և մօրը մխիթարում , արգարե դժուար է տանել այս տեսակ ցաւը :

Եւ յիշե՛ք , իմ հոգեյս եղբայր , ո՞ւր ենք աշխատութեան պտուղները որ այսպէս շուտով թողնելով աշխարհ՝ դէպի յաւիտեականութիւն ես գընում :

Պրիդոր՝ խնայեցե՛ք նման ողբում եմ քեզ , վայ ինձ , մանուկ , ինչու այդպէս շուտով ես իջանում դէպի հողը , ինչու ծառի տերեւ ինձան ծաղկեցար և ծաղկով լցուեցար , երբոր այդպէս շուտ թառամելու էիր և չուրանալու պտուղ տալու դժամնակը : Երանի մի զարթնէիր այդ քնից՝ որ նախանձոտ մահուան թաղաւորը բերէլ է քեզ վերայ , երանի մի ձայնովդ գոնէ ուրախացնէիր ինձ , միանգամ հարկաւոր էր քեզ ընկնել քո մօր աւտանից վերայ , որանցովստացարանունդ , միւսանգամ ընկնէիր նորա պարանո-

ցի վերայ և մխիթարէիր նորան . բայց , լուռ ես , չեմ լսում ձայնս , ո՛հ , ինչ պէս մոռանում քեզ , ինչու քո երեւ խոցական արգասիքը անժամանակ ոչ չընչացիր :

Մհ , մայր իմ , ընդէ՛ր ծնար զիս այր տառապեալ և փսն սակաւ աւուրց . սիրելի իմ մայր , ես չկարողացայ իմ պարտաւորութիւնիցս դուրս գալ , ներքի ինձ ցաւալի մայր որ այսպէս շուտով քեզանից բաժանուեցայ , թէ և փոքր ժամանակից յետոյ՝ ես , նորատունիկ ծաղիկս պտուղ պէտք է բերէի և անուշահոտութիւնով բուրէի , բայց ահա մի շնչին փոխրակ թառամեցրից ինձ և արմատս խիլ արաւ այս անցաւոր երկրից , ես գնում եմ անանց կեանքը , բայց մեղաւոր եմ քո առաջ :

Շնորհակալ եմ քեզանից իմ մայր , որ ինն ամիս քո արդանդի մէջ պահեցի , շնորհակալ եմ իմ ծնող , որ ինձ քո կաթով մեծացրիր , շնորհակալ եմ իմ աչքիս լոյս , որ բաղուններովդ գրկեցիր . շնորհակալ եմ իմ սիրած մայր , որ ինձ ուսմամբ զարգացրիր , և վերջապէս շնորհակալ եմ բոլոր երախտեայդ համար և այդքան արտասուք թափելու դժամար : Ինչով կ'որոշէի վճարել քո բոլոր երախտեայ փախարէնը՝ իմ մտաւոր պտուղներով , բայց չստուած առաւել ինձ վարձաւորեց այս մեղապարտ աշխարհից հանելով , և անանց աշխարհը տեղափոխելով , միայն ցաւում եմ որ չկարողացայ քո երախտիքը վճարել , ես ճանապարհորդում եմ դէպի յաւիտեականութիւն , մնաս բարեաւ և կայ խաղաղութեամբ :

Մհ , անողորմ բաղդ , ինչու այդպէս շուտ ունայնացրիր իմ բոլոր որդիական սէրս և որոշէիր ինձ իմ սիրելի մօրից , ազգականներից , ընկեր-

ներկեց՝ որ ահա տմենը շրջապատել են ինձ և մորմոքում են իմ անդառնալի ուղեւորութեան վերայ, և կեանքից՝ որ համարեա նոր էի ծանօթանում նորա հետ :

Աւրեմն, իմ աղգակից աղնիւ հայեր, իմ աչքիս լոյս ազգ, սրբազան դասք հոգեւորականաց, վէր ուղղեմք մեր աղօթքը դէպի Աստուած, և խնդրենք նորանից՝ որ այս հանգուցեալ Աղեքսանդրի հոգին Աթոռ հեմի անմեղ մանկիկներուն հոգւոյ հետ դասաւորեսցէ և երկնքի արքայութեանը արժանացուցէ, սուրա տառապեալ մօրը տայ համբերութիւն, որ մոռանայ այս կակիձը, որովհետեւ դեռ տարին չըացած իւր քաղցր ամուսնոյ մահուանից յետոյ, որդուն եւս ահա ուղարկւելու է դէպի նորանայն տեղ նոքա պէտք է գտնեն իրանց համար մի հանգիստ օթեւան :

Վասնորոյ, Վամբրնացւոյ հետ խնդրենք սուրբ Հոգուց, որ մխիթարում է արամեականերին, իջանէ այն սիրոյ աղբիւրը սիրով սորա մօր վերայ և մխիթարէ նորան ինչպէս մի պանդուխտ՝ որ այս անցաւոր կեանքի մէջ նեղանում է այսդիտի իւր

բուստներից . թող սորա պախաւեալ օրերը Տէր Աստուած նորա միւս մնացած որդւոց կեանքի հետ աւելայնէ :

Այսպէս իմ սիրելի Աղեքսանդր, գնան բարեաւ, թող Աստուծոյ հըրեշտակը ուղեկից լինի քո հոգւոյն դէպի պատրաստեալ աւետեաց երկիրը, ինչ տեղ ոչ ինչ ցաւ և նեղութիւն չես տեսիլ, երեւի նորա համար այսպէս շուտ թողիւր այս անցաւոր աշխարհը, որ գնաս յաւիտենա կանութիւն և ուրախութեան մէջ մնաս յաւիտեան . ինչ երանութիւն տամ ես քեզ, ես մի շնչին արարածս և մահկանացուս . բայց յոյս ունիմ որ Աստուած անշուշտ ներելու է քո երեխայական սխալները և դասաւորելու անմահ հրեշտակների դասումը, ուր որ միշտ երջանկութեան մէջ մնալու ես . ուրեմն իմ աղնիւ եղբայր, գնաս բարեաւ ի Տէր :

29 Ֆարքի, 1870 .

Ի Վաշինգթոն Տիէիս :

Օ խոորական Սբեփանոս
Տէր Սարգիսեանց ուսումնա-
ւարդ ի Ներսիսեան աղգային
հոգեւոր դպրոց :

Թ Ո Վ Մ Ա Ս Ո Ւ Ե Ր Ի Յ Ո Ւ

Տ Ա Ղ Ք

Թուշուն գեղեցիկ, էր շուտով թըռար .
Միթէ դու չունիս տեղ սիրոյ հետ ինձ .
Սիրամարգի նման յոյժ զարդարեցար,
Յանկարծակի թռար, չխօսեցար հետ ինձ :

Աւրախ սիրտս տրամեց, ինչպէս սիրտս դոյ,
Բըռուլի նման կարօտ եմ քեզ տեսնելոյ .
Դու ես կարմիր վարդ, ես զուժրին եմ քոյ,
Շուտով առ իս դարձ, զըռուցիր հետ ինձ :